

Fecr Yayınları: 490

HİMMETİYYE
XVII-XX. Yüzyıllar Arasında İstanbul'da
Bayramiyye'nin En Önemli Temsilcisi

Emrah BAŞ

Editör
Ramazan ASLAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Ağustos 2021 (İlahiyat Yayınları)
2. Baskı: Aralık 2021

ISBN: 978-625-8005-34-9

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

HİMMETİYYE
XVII-XX. YÜZYILLAR ARASINDA
İSTANBUL'DA BAYRAMİYYE'NİN
EN ÖNEMLİ TEMSİLCİSİ

Emrah BAŞ

Ankara 2021

Emrah BAŞ

1995 yılında Doğubeyazıt'ta doğdu. İlkokul, ortaokul ve liseyi Doğubeyazıt'ta okudu. 2017 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Aynı yıl Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Tasavvuf Anabilim Dalında başladığı yüksek lisans eğitimini 2020 yılında hazırladığı "Tekke Etrafında Teşekkül Eden Tarikat Âdâbı: Himmet Efendi'nin *Âdâb-ı Hurde-i Tarikat* ve *Manzûm Tarikatnâmesi* Örneği" adlı çalışmasıyla tamamladı. 2020 yılında Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde araştırma görevlisi olarak göreve başladı. Hâlihazırda Marmara Üniversitesinde doktora eğitimine devam etmektedir. Arapça ve Farsça bilmekte olup alanıyla ilgili kitap, çeviri, makale ve bildirileri bulunmaktadır.

*Bu çalışmayı üzerimde büyük emeği olan kıymetli hocam
Hüseyin Topal'a ithaf ediyorum.*

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR -----	10
TABLolar LİSTESİ -----	11
ÖN SÖZ -----	13

GİRİŞ

1. Himmetiyye'nin Bayramiyye Tarikatı Açısından Konumu -----	17
2. Himmet Efendi ve Himmetiyye'ye Yönelik Akademik Çalışmalar- 21	

BİRİNCİ BÖLÜM

HİMMETİYYE'NİN MÜESSİSİ BOLULU HİMMET EFENDİ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE TASAVVUF ÇEVRESİ

1. Doğumu, Gençliği ve Eğitim Yılları -----	27
2. Tasavvuf Çevresi -----	28
3. Tarikat Silsilesi -----	30
4. Vâizlik Görevi -----	32
5. Vefatı -----	33
6. Eserleri -----	34
6.1. Kendisine Aidiyeti Kesin Olan Eserler -----	34
6.1.1. <i>Âdâb-ı Hurde-i Tarikat</i> -----	34
6.1.1.1. Eserin Telif Sebebi -----	34
6.1.1.2. Eserin İsmi -----	35
6.1.1.3. Eserin İçeriği -----	36
6.1.1.4. Eserin Üslûbu -----	42
6.1.2. <i>Manzûm Tarikatnâme</i> -----	43
6.1.2.1. Eserin Telif Sebebi -----	43
6.1.2.2. Eserin İsmi -----	45
6.1.2.3. Eserin İçeriği -----	45
6.1.2.4. Eserin Üslûbu -----	49
6.1.3. <i>Dîvânçe</i> -----	50
6.2. Kendisine Aidiyeti Kesin Olmayan Eserler -----	52
6.2.1. <i>Manzûme-i Mi'râciyye</i> -----	52
6.2.2. <i>Zübdetü'd-dekâik</i> -----	52
6.2.3. <i>Silsile-i Bayrâmiyye</i> -----	53

İKİNCİ BÖLÜM

HİMMET EFENDİ'DEN SONRA HİMMETİYYE

1. Himmetzâdeliler -----	55
1.1. Şeyh Abdullah Efendi -----	55
1.2. Şeyh Abdüssamed Efendi -----	59
1.3. Şeyh Nurullah Efendi'yle Devam Eden Himmetiyye Silsilesi --	60
1.4. Şeyh Abdüşşekur Efendi'yle Devam Eden Himmetiyye Silsilesi	62
2. İstanbul'da Himmetiyye'ye Bağlı Tekkeler -----	63
2.1. Başlangıçtan İtibaren Himmetiyye'ye Bağlı olan Tekkeler ---	67
2.1.1. Defterdar İbrahim Efendi Tekkesi/Fatih -----	67
2.1.2. Emekyemez Hüseyin Efendi Tekkesi/Üsküdar -----	69
2.2. Bir Dönem Himmetiyye'ye Bağlı Olan Tekkeler -----	70
2.2.1. Bezcizâde Muhyiddin Efendi Tekkesi/Üsküdar-----	70
2.2.2. Helvayî Tekkesi/Fatih -----	72
2.2.3. Mehmed Ağa Tekkesi/Fatih -----	73
2.2.4. Yavaşca Mehmed Ağa Tekkesi/Fatih-----	74
2.2.5. Bayrampaşa Tekkesi/Fatih -----	75
2.2.6. Çalâk Tekkesi/Fatih -----	76
2.2.7. Zıbın-ı Şerif Tekkesi/Fatih-----	77
2.3. Kaynaklarda Himmetiyye'ye Mensup Bir Şeyh Tarafından İdare Edilen Fakat Hakkında Başka Bilgi Bulunmayan Tekkeler	78
2.3.1. Tahta Kadı Mescidi/Kâğıthane-----	78
2.3.2. Abdüssamed Efendi Tekkesi/Kâğıthane-----	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİMMET EFENDİ'NİN ÂDÂB-I HURDE-İ TARİKAT VE MANZÛM TARİKATNÂMESİ BAĞLAMINDA HİMMETİYYE'NİN ÂDÂB VE ERKÂNI

1. Himmetiyye Âdâb ve Erkân İtibariyle Halveti mi Yoksa Bayramî mi?79	
2. Seyrüsülûk Sürecine Giriş: Biat -----	81
3. Seyrüsülûk Sürecinde İnsanî Unsurlar: Şeyh, Mürid ve Vekil -----	83
3.1. Seyrüsülûk Sürecinde Rehber: Şeyh -----	83
3.1.1. Şeyhin Eğitim Usûlü -----	84
3.1.2. Yanlış Şeyh Profilleri -----	85
3.1.3. Şeyhin Otoritesi -----	86
3.2. Seyrüsülûk Sürecinin Yolcusu: Mürid -----	87

3.2.1. Müridin Şeyhe Karşı Görevleri-----	88
3.2.2. Müridin Tekke Sâkinlerine Karşı Görevleri-----	91
3.2.3. Müridin Diğer Görevleri-----	92
3.3. Seyrüsülük Sürecinde Vekil: Halife-----	94
4. Seyrüsülük Sürecinde Metod: Rüya Tabiri, Halvet ve Zikir -----	100
4.1. Rüya Tabiri-----	100
4.2. Halvet-----	102
4.3. Zikir -----	108
5. Seyrüsülük Sürecinde Mekân: Tekke -----	112
5.1. Hiyerarşi ve Görev Dağılımı -----	112
5.2. Dil -----	114
5.3. Cezâi Müeyyideler-----	116
5.4. Meclis-----	119
5.5. Yemek -----	119
5.6. Ziyaret -----	122
5.7. Temizlik -----	125
5.8. Tekke Dışındaki Görevler -----	126
SONUÇ -----	129
EK-1: [Himmet Efendi'nin Hayatını Konu Edinen Bir Bölüm] ----	133
EK-2: Tercüme-i Hâl-i Cenâb-ı Hazret-i Himmet -----	135
KAYNAKÇA-----	137
DİZİN -----	145

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
(a.s.)	: Aleyhi's-Selâm
AİBÜ	: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
(c.c.)	: Celle Celâluhu
DEÜİF	: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ed.	: Editör
H.z.	: Hazret-i
h.zr.	: Hazırlayan
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
no.	: Numara
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölüm Tarihi
(r.a.)	: Radiyallahu anhu
(s.a.v.)	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
sy.	: Sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik Eden
trc.	: Tercüme Eden
ts.	: Tarihsiz
yl.	: Yıl

TABLÖLAR LİSTESİ

- Tablo 1 : *Tibyânü vesâil-i-bakâik* de Bayramiyye'nin kol ve şubeleri 20
- Tablo 2 : *Âdâb-ı Hurde-i Tarikat ve Manzûm Tarikatnâme*'nin İçerik Bakımından Mukayesesi ----- 44
- Tablo 3 : Bandırmalızâde Ahmed Münib Edendi'nin *Memûa-yı Tekâyâ* isimli eserinde geçen Bayramî tekkeler ----- 64
- Tablo 4 : Yeşilzâde Mehmed Efendi'nin *Rehber-i Tekâyâ* adlı eserinde geçen Bayramî tekkeler ----- 65
- Tablo 5 : Hüseyin Vassâfın *Sefîne-i Evliyâ* adlı eserinde geçen Bayramî tekkeler ----- 66

ÖN SÖZ

Müslümanlar, ilk dönemlerden itibaren Kur'ân ve Sünnet'ten aldıkları temel ahlakî ilkeleri önemsemiş ve bunlarla ilgili fikir ve nazariyeler geliştirmişlerdir. İlk dönemlerde ferdi olarak başlayan bu fikrî ameliyenin meyveleri, kendisini zühd literatürü şeklinde göstermiştir. Daha çok muhaddisler tarafından kaleme alınan zühd kitaplarıyla başlayan bu süreç, II/VII. asırdan itibaren mutasavvıflar tarafından yazılan kitaplarda kendine yer bulmaya başlamıştır. Nitekim Hâris el-Muhâsibî (ö. 243/857), Hakîm et-Tirmizî (ö. 320/932), Ebû Nasr es-Serrâc (ö. 378/988), Kelâbâzî (ö. 380/990) ve Kuşeyrî (ö. 465/1072) gibi pek çok sûfî yazar, eserlerinin bazen belli bir bölümünü bazen de tamamını ahlak kavramıyla ilgili konulara tahsis etmişlerdir. Ancak bu dönemde kaleme alınan eserlerde daha çok ahlak kavramının 'kulluk edebi' boyutu üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle VI/XII. asırdan itibaren tekke ve tarikatların teşekkülüyle birlikte âdâb-ı sûfiyye literatürü konu ve kapsam bakımından tema değişikliğine gitmiş ve daha çok -kulluk edebi boyutu devam etmekle birlikte- bir tarikatın tekke etrafında teşekkül eden âdâb ve erkânını ifade için kullanılır olmuştur. VIII/XIV-IX/XV. yüzyıllar arasında en önemli örneklerini gördüğümüz âdâb-ı sûfiyye literatürü, XI/XVI. yüzyıldan sonra kemâle ulaşmıştır diyebiliriz. Bu tarihten sonra yazılan eserler, genellikle daha önce kaleme alınan eserlerin ya bir araya getirilmesinden ya da açıklanmasından ibarettir. Bolulu Himmet Efendi, âdâb-ı sûfiyyeye dair eserlerin kemâle eriştiği bu dönemde yaşamış ve *Âdâb-ı Hurde-i Tarikat* ile *Manzûm Tarikatnâme* isimli iki kıymetli eseriyle literatüre önemli katkılarda bulunmuştur. Bu iki güzide eser, genelde âdâb-ı sûfiyye literatürü özelde kendi-

sine nisbet edilen ve Bayramiyye'nin yaklaşık üç asır boyunca İstanbul'daki temsilcisi olan Himmetiyye'nin âdâb ve erkânın anlaşılması bakımından önem arz etmektedir.

Çalışmamız giriş, üç bölüm, sonuç ve eklerden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde Bayramiyye tarikatının tarihi seyri, kol ve şubelerine yer verilerek Himmetiyye'nin söz konusu tarikattaki yeri tespit edildi. Daha sonra Himmet Efendi ve Himmetiyye'ye dair modern çalışmalara yer verilerek içerik açısından değerlendirmeye tabi tutuldu. Birinci bölümde Himmetiyye'nin müessisi Bolulu Himmet Efendi'nin hayatı, tasavvuf çevresi, silsilesi, yaptığı faaliyetler ve eserlerine yer verildi. Bu bölümün sonunda Himmet Efendi'ye çeşitli kaynaklarda nispet edilen, ancak kendisine aidiyeti şüpheli olan eserlere yer verilerek söz konusu eserlerin kendisine aidiyeti konusunda genel bir değerlendirme yapıldı. İkinci bölümde Himmet Efendi'den sonra Himmetiyye'nin şeyh silsilesinin kimlerle devam ettiği ve daha çok İstanbul'un hangi tekkelerinde faaliyet gösterdiği gibi konular incelendi. Üçüncü bölümde Himmet Efendi'nin *Âdâb-ı Hurde-i Tarikat* ve *Manzûm Tarikatnâme* isimli iki eseri bağlamında Himmetiyye'nin âdâb ve erkânı tespit edilmeye çalışıldı. Bu bölümde tekke hiyerarşisi ve görev dağılımının yanı sıra şeyh, biat, mürid, halife, rüya tabiri, halvet, zikir ve meclis âdâbı, yemek âdâbı, ziyaret âdâbı, temizlik âdâbı, tekke dili, tekkede cezaî müeyyideler gibi pek çok konu ele alınıp Himmet Efendi'nin görüşleri çerçevesinde değerlendirildi. Sonuç kısmında genel bir değerlendirme yapıldı. Himmet Efendi'nin hayatıyla ilgili nüshalarda karşılaştığımız bilgilerin çeviri-yazısı ekler bölümünde mütalaa edildi.

Akademik çalışmalarımın ilk meyvesi olan bu eserin hazırlanması sürecinde gösterdikleri ilgi ve alakadan dolayı kıymetli

hocalarım Prof. Dr. Dilaver Selvi, Prof. Dr. Necdet Tosun ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ayhan'a; eseri baştan sona okuyup kıymetli görüşlerini benimle paylaşan değerli dostlarım Arş. Gör. Ramazan Aslan, Arş. Gör. Ömer Yıldız ve Arş. Gör. Selçuk Gezgin'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca sağladıkları imkânlardan dolayı İSAM ve İLAM Kütüphanesi yetkili ve çalışanlarına teşekkür ederim. Son olarak bu süreçte gösterdikleri sabırla bana maddi ve manevi olarak destek sağlayan - başta anne ve babam olmak üzere- kıymetli aileme ve rafıkama müteşekkirim.

Yaklaşık üç asır boyunca Şemsiyye-i Bayramiyye'nin İstanbul'daki temsilcisi olan Himmetiyye ile ilgili hazırladığım bu çalışma tasavvuf tarihi çalışmalarını açısından bir boşluğu dolduracaksa bu beni bahtiyar edecektir.

Gayret bizden, muvaffakiyetler Allah'tandır.

Emrah Baş
Muş 2021